भवतः" शत०ब्रा०१४,६,४,१, "पुत्रैषणा पुत्रोत्पत्तिमुद्दिश्य दारसंग्रहेच्छालक्षणा। वित्तं द्विविधं मानुषं गवादि, दैवं विद्यादि, तस्य कर्म्मणा साधनस्य गवादेरुपादानरूपा इच्छा वित्तैषणाऽनेन कर्म्म कृत्वा पितृलोकं ज्येष्यामीति विद्यासंयुक्तेन वा देवलोकम्। केवलया वा हिरण्यगर्भविद्यया दैवेन वित्तेन देवलोकं जेष्यामीतीच्छा लोकैषणा। एवमेकत्वेऽपि लोकैषणायाः साधनमन्तरेणासिद्धेः साध्यसाधनाभेदेन द्वैविध्यमाह उभे होति" भा०। "अपहतसकलैषणामलात्मन्यविरतमेधितभावनोपहूतः" भाग० ४,३१,१८, एष्यते ज्ञायते मानमनया करणे ल्युट् ङीप् एषणी। ४तुलासाधने (निक्ति) मानयन्त्रभेदे मेदिनिः। स्वार्थे कन्। एषणिकाऽप्यत्र। अमरः। एषते व्रणपारमनया करणे ल्युट् ङीप्। (वेलकार) ५व्रणस्फोटनास्त्रभेदे मेदि०। भावे ल्युट्। सुश्रुतोक्ते ६व्रणविदारणव्यापारभेदे। तत्र हि "यन्त्रकर्म्माणि तु निर्य्यातनपूरणेत्याद्युपक्रमे "चूषणैषणदारणेत्यादि पठित्वा चतुर्विंशतिरित्युक्तम्। तत्र एषणमभ्यन्तरे शस्त्रप्रवेशनेन पूयादेरपसारणम्। तत्साधनशस्त्रमेषणी यथाह सुश्रुतः "विंशतिः शस्त्राणि तद्यथा मण्डलाग्रकरपत्रेत्याद्युपक्रमे "वडिशदन्तशङ्खैषणी" इत्युक्त्वा "एषण्येषणे आनुलोम्ये च" इति तत्प्रयोजनमुक्तम्। एषणमभ्यन्तरगमनमानुलोम्यं विस्रावणम् तत्रैव एषणीलक्षणं "एषणी गण्डूपदाकारमुखी" उक्तम्। "एष्येष्वेषण्यलाभे तु बालाङ्गुल्यङ्कुरा हिताः" सुश्रुतः।

एषणीय त्रि० इष-एष-वा कर्म्मणि अनीयर्। १आशास्ये "जायापती लौकिक मेषणीयम्" कुमा०। २गम्ये च।

एषा स्त्री एष-अ। इच्छायां जटाधरः।

एषावीर पुंस्त्री। एषायां यथेष्टं धनादिप्रतिग्रहेच्छायां वीरः। यतः कुतश्चित् प्रतिग्राहके निन्दितब्राह्मणभेदे। स्त्रियां जातित्वात् ङीष्। "यद्येनमैषावीरा याजयेयुः" शत० ब्रा० ११,२,७,३२, "एषावीरोनाम निन्दितब्राह्मणजातिविशेषः तत्संबन्धिन ऋत्विजः" भा०

एषिन् त्रि० इष-णिनि। इच्छौ अभिलाषुके। "यौवने विषयैषिणाम्" "बभूव युद्धं तुमुलं परस्परजयैषिणोः" रघुः। स्त्रियां ङीप्। "तदाश्रिता हि सा ज्ञेया बुद्धिस्तस्येषिणी भवेत्" भा०व० ८१ अ०।

एष्टव्य त्रि० इषु वाञ्छायाम् तव्य। वाञ्छनीये। "एष्टव्या बहवः पुत्रा यद्यप्येको गयां व्रजेत्" शु०त० मत्स्यपु० "तद्ध्येव ब्राह्मणेनैष्टव्यम्" शत०ब्रा० १,९,३,१७।

एष्टि स्त्री आ+यज-आ+इष-वा क्तिन्। १अभियजने २अभिकामनायाञ्च। "पितॄणां शश्वद्बभूथ सुहृएष्टौ" ऋ०६,२१ ८,। "एष्टौ आयजनेऽभिकामवे वा" भा० करणे क्तिन् ३आशासनसाधनेषु ऋक्सामेषु। "प्रजापतिर्वै विश्वकर्म्मा सहीदं सर्वमकरोत् मनोगन्धर्वस्तस्य ऋक्सामान्यप्सरसः इति मनोह गन्धर्वः ऋक्सामैरप्सरोभिर्मिथुनेन सहोक्रामैष्टयोनामेत्यृक्सामानि वा एष्टय ऋक्सामैर्ह्याशासते इति नोऽस्त्विति नोऽस्त्विति" शत०ब्रा० ९,४,१,१२। "प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनोगन्धर्वस्तस्य ऋक्सामान्यप्सरस एष्टयोनाम" यजु० १८,४३।

एष्य त्रि० इष-कर्मणि ण्यत्। १वाञ्छनीये भावे ण्यत् सुश्रुतोक्ते "तच्च शल्यकर्म्माष्टविधं तद्यथा छेद्यं भेद्यं लेख्यं वेध्यमेष्यमाहार्य्यं विस्राव्यं सीव्यमित्युक्तेषु अष्टसु मध्ये २शल्यकर्म्मभेदे न०। "एष्येष्वेषण्यलाभे" सुश्रु० "घुणोपहतकाष्ठे वेणुनलनालीशुष्कालाबूमुखेष्वेष्यस्य" इत्युक्तेषु तत्कर्म्माचरणम्। कर्मणि ण्यत्। ४एषणकर्मसाध्ये त्रि०। "एष्या नाड्यः सशल्याश्च व्रणा उन्मार्गिणश्च ये" सुश्रु० एष गतौ ण्यत्। ५गन्तव्ये त्रि०। "गतैष्यदिवसाद्येन गतिर्निघ्नी खषड्हृता" नील०ता०। इष गतौ दि० इष इच्छायां भ्वा० इष आभीक्ष्ण्ये क्र्या० एभ्यः ण्यत्। एष्य तत्तद्धात्वर्थकर्म्मणि प्राहु प्रैष्य इत्येव प्रेष्यस्तु ईष गतिहिंसादर्शनेषु इत्यस्य ण्यदन्तस्य रूपम् इति भेदः।

एह त्रि० आ+ईह अच्। १सम्यक् चेष्टायुक्ते। एला एहाः परिपाते ददृश्रान्" अथ० १२,३,३३। आ ईषदर्थे ईह-घञर्थे करणे क। २क्रोधे निरु०। क्रुद्धस्य सम्यक्कार्य्यानर्हत्वात् ईषच्चेष्टावत्त्वेन तथात्वम्। [ङीन्। एही।

एहि त्रि० आ+ईह-त इन्। सम्यक् चेष्टान्विते स्त्रियां शार्ङ्ग०

एहीड न० एहि ईडे इत्युच्यते यस्मिन् कर्मणि मयूर० नि०। एहि ईडे इत्युच्यते यस्मिन् कर्मणि तादृशे कर्मणि एवं एहिकटा एहिवाणिजका एहिद्वितीया एहिस्वागता एहिविघसा इत्यादयोऽपि तत्तत्क्रियायाम् स्त्री एहियवं तु तत्कर्म्मणि न० इति भेदः।

इति वाचस्पत्ये एकारादिशब्दार्थसङ्कलनम्।